

Marx och Engels i rysslandsfrågan Förordet till andra ryska utgåvan av Manifestet

Från och med detta nummer kommer vi fortlöpande att publicera originaltexter av Karl Marx och Friedrich Engels som hittills inte funnits översatta till svenska, men som av olika skäl är värda mer uppmärksamhet. Som första del i denna serie får vi här bekanta oss med förordet till den andra ryska utgåvan av "Det kommunistiska partiets manifest" från 1882.

Marx' närmast maniska intresse för de samtida ryska samhällsförhållandena den sista perioden i hans liv är förbluffande okänt. Det kan förefalla märkligt med tanke på att han faktiskt skrev hela 30 000 (!) sidor om Ryssland. Vad som bevarats till eftervärlden av alla dessa kubikmeter manuskript är minst sagt sparsmakat, men det lilla vi har tillgång till är å andra sidan några riktiga guldkorn. På svenska är det tidigare framförallt hans brev publicerade i *Om förkapitalistiska produktionsätt*¹ som är intressanta i sammanhanget.² I förordet till den andra ryska utgåvan av "manifestet" finner vi dock ett koncentrat på bara några få rader av dessa revolutionerande analyser av det agrara Ryssland.

Det som var Marx huvudsakliga studieobjekt efter att första bandet av *Das Kapital* till sist kom ut 1867 var att försöka finna former för den verkliga kommunistiska rörelsen, *transformeringen* som kunde upphäva det kapitalistiska produktionsättet. Detta framgår i Teodor Shanins unika antologi *Late Marx and the Russian Road*.³

Det var framförallt två former Marx kom att ta fasta på i denna forskning: för det första Pariskommunen 1871 som han såg som en gångbar form för den proletära revolutionen, ett alternativ till centralistiskt statsbyggande. Tillsammans med 1848-års revolution fick Pariskommunen honom att omvärdera formuleringarna om staten från "manifestet" som hade skrivits 1847, då endast borgerliga revolutioner hade ägt rum.

Vid sidan om Pariskommunen tog Marx även fasta på den ryska *miren* (*Obschtschinan*, bondekommunen i byarna). När han ingående hade undersökt saken och starkt inspirerats av de ryska socialrevolutionära populisternas ("narodnikernas") synsätt (främst Nikolaj Tjernysjevskij), menade Marx att denna förkapitalistiska byorganisation hade en *direkt* kommunistisk potential *utan* att behöva utvecklas över något kapitalistiskt mellanled. Detta var möjligt i en internationell revolution eftersom Västeuropa redan hade inträtt i den industriella kapitalismen.

Det var detta brott med en mekanisk tillämpning av den historiematerialistiska stadieteorin som var nytt och revolutionerande, även för självutnämnt renläriga "marxister", såväl 1882 som idag. (Som t ex Plekhanov, "den ryska marxismens fader", som på 1890-talet såg de ryska bönderna som en "reaktionär massa"). I och med upptäckandet av mirens kommunistiska potential nosade Marx på vad som skulle komma att utgöra rådsorganisationen i revolutionen 1905. Det som den ryska miren och Pariskommunen hade gemensamt var att deras *form* möjliggjorde direkta samhälleliga relationer, oförmedlade av kapitalistiska kategorier som varuformen eller lönearbetet.

Enligt Shanin har analysen av miren en oerhört stor betydelse, inte minst för tillämpningen av Marx teorier när det gäller kapitalismens "periferi". Eftersom det var från narodnikrörelsen som denna analys ursprungligen härstammade ifrån så menar Shanin därför att denna ryska rörelse borde betraktas som ytterligare en hörnpelare som kompletterar Engels' tidigare beskrivning av rötterna till Marx' teoribildning (fransk socialism, brittisk politisk ekonomi och tysk filosofi).

Betydelsen av den agrara frågan återknyter för vår del dessutom till *riff-raff* #3-4 där Loren Goldner i Amadeo Bordigas efterföljd argumenterar för att denna fråga är central för att förstå såväl kapitalismen som Sovjetunionen och socialdemokratien.⁴ Goldner menar att den klassiska arbetarrörelsen i Central- och Östeuropa 1860–1914 var en utveckling av den borgerliga revolutionen och dess icke-hegelianska materialism och alltså *inte* ett svar på det reella underordnandet av arbetet under utvecklade kapitalistiska produktionsförhållanden, som istället motsvaras av en *dialektisk* materialistisk förståelse. Detta tål att upprepas, inte minst eftersom det kan skapa ytterligare klarhet kring temat om de objektivistiska förfallsteorierna i detta nummer.

April 2004

Förord till den andra ryska utgåvan av *Det kommunistiska manifestet*

Den första ryska utgåvan av "Det kommunistiska partiets manifest", översatt av Bakunin, publicerades i början av 60-talet av *Kolokol*-tryckeriet. Vid den tiden kunde Väst i detta (den ryska utgåvan av "Manifestet") endast se ett litterärt kuriosum. En dylik uppfattning idag vore omöjlig.

¹ Karl Marx, *Om förkapitalistiska produktionsätt* (Ett kommenterat texturval av Erik af Edholm), Bo Cavefors 1970.

² Närmare bestämt avsnittet *Brev från Marx till redaktionen för Oretjestvennye Zapiski 1877 och till Vera Zasulitj 1881*.

³ Teodor Shanin (editor), *Late Marx and the Russian Road. Marx and 'the peripheries of capitalism'*, Routledge & Kegan Paul, 1984. Första kapitlet finns att läsa online [<http://ruralworlds.msses.ru/eng/shanin-marx/chap1.html>].

⁴ Se artikeln *Den materiella mänskliga gemenskapen* i *riff-raff* #3-4.

Vilket begränsat utrymme den proletära rörelsen då (december 1847) ännu innehade visar sig tydligast i "Manifestets" avslutande kapitel, Kommunisternas ställning till de olika oppositionspartierna. Just här fattas nämligen – Ryssland och Förenta Staterna. Det var den tid då Ryssland bildade den europeiska samlade reaktionens sista stora reserv; då Förenta Staterna absorberade Europas proletära överskott genom invandringen. Båda länderna försåg Europa med råmaterial och var dessutom avsättningsmarknad för dess industriprodukter. Båda länderna var därmed även, på ena eller andra sättet, den bestående europeiska ordningens stöttepelare.

Så fullständigt annorlunda idag! Just den europeiska invandringen passade Förenta Staterna för en gigantisk jordbruksproduktion, vars konkurrens skakar grundvalarna för den europeiska jordegendomen – stor som liten. Dessutom möjliggjorde det för Förenta Staterna att exploatera dess utomordentliga industriresurser med en energi och i en omfattning som inom kort måste bryta Västeuropas, och främst Englands, industriella monopol som fram till nu har existerat. Bägge omständigheterna återverkar revolutionärt på Amerika självt. Stegvis går små- och mellanjordegendomen, grunden för hela den politiska konstitutionen, under i konkurrensen med storjordbruken; samtidigt utvecklas för första gången ett massproletariat och en oerhörd kapitalkoncentration i industriregionerna.

Och nu Ryssland! Under revolutionen 1848/49 fann inte endast de europeiska furstarna utan även den europeiska bourgeoisie i den ryska inblandningen sin enda räddning från proletariatet, som just börjat vakna. Tsaren utropades till befälhavare för den europeiska reaktionen. Idag är han revolutionens krigsfånge i Gatschina och Ryssland utgör den revolutionära aktionens förtrupp i Europa.

"Det kommunistiska manifestet" hade som uppgift att proklamera den oundvikliga stundande upplösningen av den moderna borgerliga egendomen. I Ryssland finner vi emellertid rakt emot det snabbt utvecklande kapitalistiska svindlandet och den borgerliga jordegendomen, som just börjat utvecklas, att mer än hälften av jorden ägs gemensamt av småbönderna. Nu är frågan: Kan den ryska *Obschtschinnan*, kraftigt underminerad men ändå en form av uråldrigt gemensamt ägande av jorden, gå direkt till en högre form av kommunistiskt gemensamt ägande? Eller måste den tvärtom först gå igenom samma upplösningssprocess som utgör den historiska utvecklingen i Väst?

Det enda möjliga svaret på det idag är: Om den ryska revolutionen blir signalen för den proletära revolutionen i Väst, så att båda kompletterar varandra, kan det nuvarande ryska gemensamma ägandet av jorden tjäna som utgångspunkt för en kommunistisk utveckling.

Karl Marx & F. Engels

London, 21 januari 1882